

URSZULA NOWACKA-REJZNER*

NEW PUBLIC SPACE IN BERLIN'S GREEN STRUCTURE –
PARK AM GLEISDREIECKNOWA PRZESTRZEŃ PUBLICZNA W ZIELONEJ
STRUKTURZE BERLINA – PARK AM GLEISDREIECK

Abstract

Berlin is an example of a city in which the principle of sustainable development has been consistently carried out for many years. The result of implementation of this principle is, among others, the rebuilding of the city's central parts and creating public spaces of a high standard. In the following article I present the newest example of a implementation of urban open space in the city-Park am Gleisdreieck. The park was created on the grounds of revitalized post-rail areas which lie on the border of two districts of Berlin: Kreuzberg and Schöneberg. It occupies an exceptional place in the system of the city's public spaces. This is because it constitutes a green continuation of the central areas of Berlin – it is an extension of Tilla Durieux Park in the Potsdamer Platz complex and at the same time it is a part of one of city's two main green axes. The park is distinctive because of the high quality of applied spatial solutions and extraordinary care to retain the elements that constitute the place's identity. It is also an example of effective cooperation of designers, city governors and inhabitants.

Keywords: Public spaces, Berlin, revitalization, system of green areas

Streszczenie

Berlin jest przykładem miasta, w którym od wielu lat konsekwentnie realizowana jest polityka zrównoważonego rozwoju. Efektem realizacji tej polityki jest m.in. przebudowa obszarów śródmiejskich miasta i tworzenie wysokiej jakości przestrzeni publicznych. W artykule zaprezentowano najnowszy przykład zrealizowanej zielonej przestrzeni publicznej miasta – „Park am Gleisdreieck”. Park powstał na zrewitalizowanych terenach pokolejowych, leżących na granicy dwóch dzielnic Berlina: Kreuzberg i Schöneberg. Zajmuje on szczególne miejsce w systemie przestrzeni publicznych miasta. Stanowi on bowiem zieloną kontynuację śródmiejskiej przestrzeni Berlina, będąc przedłużeniem przestrzeni Tilla Durieux Park w zespole Potsdamer Platz i równocześnie jest on fragmentem jednej z dwóch głównych zielonych osi miasta. Park wyróżnia się wysoką jakością zastosowanych rozwiązań przestrzennych i szczególną dbałością o zachowanie elementów istotnych dla tożsamości miejsca. Jest także przykładem efektywnej współpracy projektantów, przedstawicieli władz i mieszkańców.

Słowa kluczowe: Przestrzenie publiczne, Berlin, rewitalizacja, system terenów zieleni

* Ph.D. Arch. Urszula Nowacka-Rejzner, Institute of Urban and Regional Development, Faculty of Architecture, Cracow University of Technology.

„The relationship between people and their environment is fundamental. It builds a shared identity and quality of life that is based on a shared cultural and natural heritage. Such connections between health, lifestyles and the quality of life and the sustainable use of our ecosystems, landscapes, natural and open spaces, and energy. Sustainable development, therefore, requires the maintenance, enhancement and creation of natural resources that are within our towns and cities or that provide services for them”¹.

The Charter of European Planning, Barcelona 2013

1. Introduction

European Union’s policy regarding the development of cities intends to form coherent, sustainable urban structures. An important role in their planning is occupied by the public green areas. Their size, natural values, placement within urban structure, method of development and usage is one of the measures of living standards in urban areas.

Modern Berlin has a population of 3.5 million and occupies the space of 892 square km. It is a multicultural city, with a high percentage of inhabitants of many different nationalities, important not only on the European scale as a place of intellectual exchange and a junction of strategic nature in the economic perspective, it is also a European green metropolis. Currently, 43% of total city area is occupied by green areas and water basins, which includes 14% of public green areas, 18% of forests, 4% of agricultural areas, 7% of water basins². In the city area 55 zones protected by various means were established, among whom are numerous zones protected on the basis of the Nature 2000 scheme.

Elements that constitute this green structure are extremely varied and maintain very dissimilar spatial relations with one another. In this structure, a particular position is occupied by great historical landscaping undertakings, such as the Charlottenburg palace park, Tiergarten park, situated in the central part of the city, widely regarded as the green lungs of the city, the oldest public park in Berlin – Friedrichsheim³, with the fairytale fountain (Märchenbrunnen), built in 1913, that still attracts a wide audience of children; modern innovative parks – Park am Nordbahnhof, Park am Gleisdreieck; the areas of the former Tempelhof airfield, spontaneously used by enthusiasts of jogging, roller-skating, cycling and walking; numerous and attractive woodlands with the most prominent forest areas in the northern part of Berlin – Grunewald; and waterside areas, with the over 100-year-old bathing beach in Wannsee – the biggest complex of this kind in Europe.

An abundance of avenues, boulevards and green areas within the quarters and minor squares in the city centre is essential for the retaining of continuity of green areas, but also for designer and ecological reasons.

¹ The Charter of European Planning, BARCELONA 2013, The Vision for Cities and Regions – Territories of Europe in the 21st Century, ECTP-CEU (The European Council of Spatial Planners – Conseil Européen des Urbanistes).

² *Stadtgrün. Öffentliche Grünflächen in Berlin. Senatsverwaltung für Stadtentwicklung und Umwelt Berlin, Referat Freiraumplanung und Stadtgrün* (www.stadtentwicklung.berlin.de/umwelt/stadtgruen/gruenanlagen/ Stan z 31.12. 2012.

³ Total surface of the park is 52 ha, its creation was initiated by Peter Joseph Lenn in 1840 r. The oldest part of the park was created in 1846–1848.

Public green areas in Berlin offer not only relaxation and leisure⁴, but also numerous cultural attractions, both on the historical and modern premise. Among notable events one can enumerate the summer concerts in Tiergarten park and pop concerts in the House of World Cultures. The popular music events in Gärten der Welt and Britzer Garten are highly acclaimed because of their high artistic standards and the Natur-Park Schöneberger Südgelände theatre performances attract a wide audience.

In the current area development plan in Berlin, and in its strategy of development⁵ it is strongly highlighted that the city's vast potential in terms of green areas should be utilized, improved and developed.

2. Outline of green area system in Berlin

Natural conditioning has influenced the shaping of spatial structure of Berlin in different manner and to different extents⁶. Historical relations between open and built-up areas can be traced on numerous surviving maps and plans.

An example of a plan with a particularly visibly outlined green system is the so-called "JansenPlan"⁷ from 1910. It was created in the times when there evolved a more and more noticeable need of expanding Berlin's borders – there was a call for outlining new investment areas⁸. The shape of green areas, proposed in Jansen's plan, became a canvas for the creation of Berlin's green structure, described in Wagner's plan in 1929⁹. Wagner's plan aimed at creating two green concentric rings. The first, internal one was supposed to surround the central, economically developed part of the city, and the second, outer one was supposed to be composed of forests, parks, fields and meadows. Greenery of the outer belt was intended to merge inside the urban structure through radial strips.

Relation with this concept is clearly visible in the proposed method of shaping the system of urban open space in the modern Berlin¹⁰. The system was created, basing on two concentric green rings and two main green axes, that cross in the central area of the city¹¹.

The outer ring comprises areas of regional natural parks. In the metropolitan area of Berlin, eight regional natural parks are currently functioning¹². The surface of those parks is over 2000 square km, of

⁴ Ca. 2.5 mln of the city's inhabitants live within the radius of 500m from green areas available within walking distance.

⁵ *Strategie Stadtlandschaft Berlin, Senatsverwaltung für Stadtentwicklung und Umwelt*, Berlin 2012.

⁶ Five periods in the process of forming green open spaces in Berlin can be enumerated: until 1870, 1870–1920, 1920–1948, 1948–1990, 1990 – until modern day.

⁷ Jansen – Plan 1910 (Landesarchiv Berlin), whose author was the architect Hermann Jansen.

⁸ In 1920 the Greater Berlin is created. In its area are included: 7 towns, 59 rural municipalities, 27 estates. The area of the city expanded from 66 km² to 878 km², and the population rose from 1.9 million to 3.8 million. The city was divided into 20 boroughs. At the time of the new unification in 1990 there were 23 boroughs. On 1st January 2001 this number was reduced to 12.

⁹ *Generalfreiflächenplan (Koeppen – plan) 1929* (Archiv Senatsverwaltung für Stadtentwicklung).

¹⁰ The modern concept of shaping the open spaces in Berlin was described in the area development plan (Flächennutzungsplan Berlin 1994), which was made out for the unified Berlin and took effect since July 1st 1994. The newest changes in the plan come from September 26th 2013.

¹¹ *Landschaftsprogramm. Artenschutzprogramm. Ergänzung 2004*, Senatsverwaltung für Stadtentwicklung, Berlin 2004, p. 4.

¹² They are: Naturpark Barnim, Regionalpark Krämer Forst, Regionalpark Barnimer Feldmark, Regionalpark Müggel-Spree, Regionalpark Flutgrabenaue, Regionalpark Teltow Park, Regionalpark Potsdamer Havelseen, Regionalpark Döberitzer Heide.

which 80% are forests and agricultural areas. Utilization, adaptation and directions of development of the areas within the parks' limits depend on local governing authorities. In the instance of every park, actions are promoted that are aimed towards the expansion of the rich recreational and holiday offer, with the simultaneous preservation and promotion of the area's natural and cultural values. Greenery of regional parks that constitutes the outer green ring penetrates into the city through a green structure of avenues, parks that differ in size, squares and rows of greenery, which comprise the natural surroundings of water courses.

The second concentric inner green ring is in its major part combined by the city centre's parks and cemeteries, which were mainly erected as a result of the implementation of Wagner's 1929 plan¹³.

In the discussed concept, two fundamental green axes were proposed, that cross in the area of the Tiergarten park. They are: the east-west axis, and the north-west axis. The former's canvas is the ice-marginal valley of the River Spree; the latter's course runs along the River Panke (for 19km), which enters the city area from the north-western side, and Tetlowkanal near the southern border of the city. The north-south green belt deserves special attention thanks to its remarkable location. In the central part of the city the north-south green belt comprises the Spreebogenpark area¹⁴ in the Government Quarter, the Tiergarten park, Henriette-Hertz (Ill. 1) and Tilla Durieux parks (Ill. 2, 3) in the Potsdamer Platz complex¹⁵, it reaches (passing through the revitalized post-rail areas of Gleisdreieck) the area of Natur-Park Schöneberg Südgelände¹⁶ (Ill. 4) in the Tempelhof Schöneberg quarter.

The concept of green axes and rings triggered the "20 grüne Hauptwege" Project. Its aim was to create easily accessible green roads that would be visible in the urban space. The need to create green connections between particular green elements of the urban structure was put into the planning document in 1994¹⁷. Implementation of the project began in 2004. Currently, from the planned 550 km, 470 km have already been built. "Green roads" play an important part in the green structure of the city, as they are links that make the city's green system more visible and create favourable conditions for its full utilization for recreational and leisure purposes, they are also an important element in terms of composition and functionality of the urban arrangement.

Four green roads are of particular importance in Berlin's green structure: Nord-Süd-Weg and Spreeweg/Berliner Urstromtal, as well as "Innerer Parkring" and "Tiergartenring". All of the abovementioned roads cross in the city's innermost area and two roads constitute the concentric green rings: "Innerer Parkring" and "Tiergartenring".

Particular elements that constitute this coherent green urban space, were created in different times, but what is also different is the method of their development, utilization and their role in the urban space, also the symbolic one. The newest public space in Berlin's green structure is the Park am Gleisdreieck¹⁸.

¹³ Over 80% of the Project planned for implementation in the 1994 plan and situated in the inner and outer green ring in Berlin were implemented or are currently being implemented.

¹⁴ Spreebogenpark, project Stadt Landschaften, N. Koehel, J. Liehr, implemented in 2005.

¹⁵ Henriette-Hertz Park, project DS Landscape Architectes and Shlomo Koren. Project is an outcome of a competition from 1995, implemented in 2002, area of 1ha. Tilla Durieux Park, project DS Landscape Architects, implemented in 2003, area of 2.5 ha.

¹⁶ Park with the area of 18 ha, completed in 2000, was created on a railway area which operated between 1875–1952. In a part of the park a nature reserve was created, with an area of 3.9 ha. Project by ARGE PlanLand, 1996–1999.

¹⁷ „Flächennutzungsplan Berlin 1994r. Senatsverwaltung für Stadtentwicklung Berlin.

¹⁸ Gleisdreieck (ger.) – triangular junction, wye. Solution employed in railway Communications in the beginning of the 20th century. In the area in question it was closed shortly after opening for safety reasons, and transformed into a two-level construction.

3. Park am Gleisdreieck

Park am Gleisdreieck lies on the border of two quarters: Kreuzberg and Schöneberg and is the result of revitalization of a post-rail area of 26 ha. During the hostilities of the Second World War, the rail areas of “Gleisdreieck” were destroyed. Only a part of one of the buildings survived from the old station complex and currently it hosts the German Museum of Technology. After the war, the segment of railway that ran through the Gleisdreieck area was closed, both for passenger and freight traffic, and the area slowly transformed into a wasteland. In the 1970s, a concept was born to develop that degraded area. However, it met with unequivocal criticism of the inhabitants of Berlin, particularly the people who lived on estates neighbouring with the post-rail areas. Only after over thirty years a concept of development was chosen for this incredibly attractively situated area of urban space in Berlin, that met with general acclaim. It was a project, which won a contest in 2006. The winning project’s intention was to create a public park on the post-rail area. From the very beginning of the creation of the park, the inhabitants took part in the designing stage, put forward their suggestions and ideas, from which many came into fruition. Park am Gleisdreieck¹⁹ consists of two parts – the eastern part (Ostpark) and the western (Westpark). According to the designers’ intentions it should be a park of “two paces”, which has been implemented through proposals of varying use of space and methods of its development. There are places that encourage contemplation and contact with nature and that facilitate the relaxation process, but there is also space for undertaking various activities. There are areas with minimal developmental interference in the natural and cultural environment, and areas that were precisely designed and implemented with utmost attention to detail. Eastern part of the park reminds of the past and in its space there are numerous elements that signify the history of this place, this part of the park is also the area of nature. The western part is modern, it caters for the needs of activity enthusiasts: sport, recreation, playgrounds, places to relax on vast lawns.

The two parts of the park are divided by the line of long-distance Berlin-Leipzig railway. Despite the fact that there is a functional barrier, both parts of the park are perceived as a coherent entity, and the railway line as an integral part of the park’s layout. What plays an important part is how the border of the two areas was designed, including an interestingly developed pedestrian overpass.

The first part to be open was the eastern one, in September 2011, boasting the surface of 17 ha. Nature dominates in this part, as well as elements that testify to the railway character of this area (Ill. 5). A wide avenue that leads into the heart of the park on the side of Yorckstraße, crosses such “overrun by nature” area, thick with trees and bushes, that use all the free space on the rail tracks. On the left side of the avenue, barely visible among the trees, stands the old signal box. Wooden benches made from beams lead towards it, and at the same time encourage a rest on the platform designed amid greenery. From the platform one can see the tracks of the historical railway that lead north, towards the building occupied by the German Museum of Technology. In its vicinity, the main square was designed, with a stand and stage. Here is the place for concerts, theatrical performances, spontaneous parties and artistic undertakings.

On the north side of the square runs a wide concrete avenue. It is the remainder of “Generalszug” – the main axis of development of the southern part of Berlin, present in the 1862 James Hobrecht plan. In the modern day structure of the city the axis is still visible in the run of Gneisenaustraße and Bülowstraße. If we move from the square in the western direction and cross the tracks of the historical railway, we will pass sports areas and the stands build next to them. The avenue reaches the westernmost border of the park and crosses a cycling route which runs this way, along the border of the park from Yorckstraße and in the direction of Potsdamer Platz. In this area, next to one of the few remaining old railway buildings, in which currently there is a restaurant (Ill. 6), sports areas were implemented, together with a 1300 square m skate

¹⁹ Project by Atelier Loidl Landschaftsarchitekten und Stadtplaner, Berlin.

park. The skate park was designed with active participation of the future users. Thanks to their suggestions the park boasts elements that enable the users to perform even the most complicated maneuvers. For the ones who prefer riding on straight stretches of track, flat asphalt roads were prepared.

In the central part of the park an extensive meadow – “Kreuzberger Wiese” was left. The green area of the meadow with rare trees is one of the favourite places to relax, especially for families with small children. From the east it borders with green areas of different purpose, including sports areas and playgrounds. What deserves special attention in this part of the park is the “Nature perception space”. It is an unusual playground, completed in 2009, implemented according to children’s suggestions and aimed at children of 6–12 years old (smaller children can play here only under adult supervision). When it was open, it was the only place in Berlin of such nature. It is a space for experiments, creative work, “discoveries” which are the result of contact with different elements of natural environment. Here you can build shacks out of twigs and, if weather allows, paddle in water that fills small hollows in the loamy soil typical of this area, or build twiggy crossings over puddles. The retained natural character of the area with ruderal species of plants, clusters of trees and bushes, constitutes a fantastic environment for various playful activities, but also for observation and getting to know the world of flora and fauna. This area borders with the green space designed for use by members of different nationalities – The “Rosenduft” (Scent of roses) Multicultural Gardens. The garden was created, following the example of American “Community Gardens” and was the first of this kind in Berlin. It aims to be a place of leisurely relaxation, social integration of local communities, an element of identity. In 2011 the project earned the silver prize in Urban Quality Awards.

The second implemented part of the Park am Gleisdreieck – the Westpark (western part) was finished in May 2013. Typical of this part are vast green open spaces and extensive landscapes, including those looking towards central Berlin with the dominant office buildings in the Potsdamer Platz complex (Ill. 7).

Similarly as in the eastern part, the central part of the plan is the green surface of the meadow, “Schöneberger Wiese”. Over it, in two places run the steel and concrete structures of two overpasses of the Berlin Underground. On the ground level no railway artifacts were left, differently than in the eastern part. The meadow with single, newly planted trees is cut through by pedestrian and cycling routes. A particular part is played by the route in the north-south direction, along the western border of the park, it clearly connects different areas intended for sport, recreation and games.

Among them, playgrounds and sports areas in the Kurfürstenstraße area (Ill. 8) and under the U-Bahn overpass are of particular interest. Their shape, localization and development are the result of cooperation with children and teenagers as part of organized workshops which concerned designing sport halls and playgrounds. Additionally, the result of cooperation with local community, especially with the owners of the neighbouring allotments, was the idea to create “The garden inside the garden”. Its aim was to retain and incorporate the allotments in the space of the park and to create a market square that would become a meeting place and a showpiece of urban gardening. A new, hassle-free public space was given life. Within it, you can buy produce from local gardens and relax in the nearby cosy cafe.

In the park’s space there were designed multifunctional sports grounds, playgrounds, vast spaces of grass, wooden terraces neighbouring sandy beaches; they constitute fantastic conditions for rest and leisure. Vegetation is what also renders this part of the park special. Precisely chosen and put together species of plants give the impression that the ensemble is in fact a natural ecosystem.

In April 2013, in the southern part of the Gleisdreieck park started the implementation of its next fragment²⁰. Because of the shape of the occupied area, this part of the park was called “Park im Flaschenhals”. The revitalization project encompasses post-rail areas between Yorckstraße and Monumentenstraße with

²⁰ Implementation of this part of the project is planned for years 2009–2014.

the total surface of 5.5 ha. The area will be connected with the existing part of the park via “green railway viaducts” over Yorckstraße. In the project special attention was paid to retention of the nature of the area, i.e. connected with journey and movement, hence the retention and emphasis on railway artifacts.

In this example, a special place was given to the abovementioned 19th century railway bridges over Yorckstraße²¹. The completion of this investment and the green row of Nord-Süd-Grünzug which is currently under construction will result in the appearance of a continuous green corridor that will link public open space in the Potsdamer Platz complex with the area of Natur-Park-Schöneberg Südgelände. On the scale of the urban green structure the completion of those investments will conclusively make the green north-south axis legible – as it was mentioned before it is of particular importance because of its location in the urban structure.

In case of public spaces, their accessibility is of extra importance. A certain limit in the access to the described park appears on the eastern and southern side. It results from the area’s elevation in relation to the surrounding area’s – it differs by ca. 3–4 metres. The solution to this problem are interestingly designed ramps and staircases, which lead into the park from the Yorckstraße and Möckernstraße side. They deserve attention both because of their form, employed colours and the materials used to build them.

The area of both the eastern and the western part of the park is easily accessible from public transport stops – S-Bahn and U-Bahn. The western part from the U-Bahn Gleisdreieck station, the eastern part from Anhalter Bahnhof and from the south – U-Bahn and S-Bahn Yorckstraße station. A safe and attractive way to enter the park is on foot or by bicycle – the existing web of connections is clear and legible. The most frequently used pedestrian and cycling entrance into the western part leads from the side of Schöneberger Ufer, from the Potsdamer Platz area. This road is a fragment of the Nord-Süd-Weg way, one of the 20 main green roads of Berlin.

Implementation of such a substantial landscaping enterprise as Park am Gleisdreieck, with such rich and varied usable area arrangement, was, among others, possible thanks to financial measures from the budgets of investors from the Potsdamer Platz complex, as part of the fulfillment of the so-called nature compensation policy.

4. Conclusions

The idea of sustainable development implemented in urban spaces manifests itself with a new view towards design, utility and maintenance of urban space. One of its current indications is the process of designing green urban open spaces and webs of connections between them, functioning not only on the city scale, but also on the scale of the whole region. Building this green structure requires integrated design, which is possible in the conditions enabled by a continuous spatial policy. This is why the authors of the Charter of European Planning (Barcelona 2013) appeal for integrated design, high standard of urban spaces, view of cities as ecosystems and appropriate space management which results in maintaining environmental balance.

Both design works and implementations that we have encountered in the course of the last 20 years in the urban space of Berlin are a great example of a responsible and creative attitude that is of such importance nowadays. Additionally, Berlin’s example serves as a confirmation that a city can be promoted through its greenery and designing green urban structures with a substantial contribution from the inhabitants, conscious of their importance and their need to be designed.

²¹ Construction works on the bridges began in 1875. On the whole, 45 bridges were built, of which 33 survived until today, 10 of them still operational. Hartung’s cast-iron columns, characteristic for the railway buildings of the time, also remain and support the bridges.

It should also be clearly highlighted that the final result of achieved spatial solutions in Berlin is strongly influenced by the legal system and the planning procedures that exist in Germany. In the case of rebuilding and integrating urban space in Berlin, and especially designing the green and water structures of the city, the agreement between senates of the city of Berlin and the state of Brandenburg, regarding the coordination of planning works is of substantial importance. It facilitates the creation and implementation of projects of continuous urban structures, which have their continuation in the metropolitan space.

„Relacje między ludźmi i ich środowiskiem są fundamentalną sprawą. Budują one wspólną tożsamość i jakość życia, która jest oparta na wspólnym dziedzictwie kulturowym i przyrodniczym. Są to powiązania między zdrowiem, stylem i jakością życia a także zrównoważonym korzystaniem z ekosystemów, krajobrazów, obszarów przyrodniczych i otwartych przestrzeni oraz energii. Zrównoważony rozwój w związku z tym wymaga utrzymania, wzmocnienia i tworzenia zasobów naturalnych, które znajdują się w obrębie naszych miasteczek i miast lub które świadczą usługi dla nich”¹.

Europejska Karta Planowania, Barcelona 2013

1. Wstęp

Unijna polityka dotycząca rozwoju miast zakłada kształtowanie spójnych, zrównoważonych struktur miejskich. Istotną rolę w ich kształtowaniu odgrywają zielone przestrzenie publiczne. Ich wielkość, wartości przyrodnicze, rozmieszczenie w strukturze miejskiej, sposób zagospodarowania i wykorzystanie to mierniki jakości życia w obszarach zurbanizowanych.

Współczesny Berlin liczy ok. 3,5 mln mieszkańców i zajmuje powierzchnię 892 km². To miasto wielokulturowe, z dużym odsetkiem mieszkańców różnych narodowości. To znaczące, w skali nie tylko europejskiej, miejsce wymiany intelektualnej i węzeł o strategicznym znaczeniu ze względów gospodarczych, to także zielona europejska metropolia. Obecnie 43% ogólnej powierzchni miasta zajmują tereny zielone i powierzchnie wodne, w tym tereny zieleni publicznej 14%, lasy 18%, tereny rolne 4%, powierzchnie wodne 7%². Na terenie miasta wyznaczono 55 obszarów objętych różnymi formami ochrony, wśród nich znalazły się liczne obszary objęte ochroną w ramach programu Natura 2000.

Elementy budujące tę zieloną strukturę są niezwykle zróżnicowane i pozostają ze sobą w bardzo różnych relacjach przestrzennych. Szczególne miejsce w tej strukturze zajmują:

- duże historyczne założenia parkowe – park pałacowy Charlottenburg, park Tiergarten, zlokalizowany w śródmiejskiej części miasta, uważany za „zielone płuca miasta” czy najstarszy park publiczny Berlina

¹ Europejska Karta Planowania Barcelona 2013. Wizja Miast i Regionów – Terytoriów Europy w XXI wieku, ECTP-CEU (Europejska Rada Urbanistów), tłumaczenie, J. Sztechman, s. 8.

² Stadtgrün. Öffentliche Grünflächen in Berlin. Senatsverwaltung für Stadtentwicklung und Umwelt Berlin, Referat Freiraumplanung und Stadtgrün (www.stadtentwicklung.berlin.de/umwelt/stadtgruen/gruenanlagen/ – 31.12.2012).

park Friedrichshain³ z uruchomioną w roku 1913 i nadal atrakcyjna szczególnie dla dzieci, bajkową fontanną (Märchenbrunnen),

- współczesne innowacyjne parki – Park am Nordbahnhof, Park am Gleisdreieck,
- spontanicznie użytkowane przez miłośników joggingu, rolkarzy, rowerzystów i spacerowiczów tereny dawnego lotniska Tempelhof,
- liczne i o wysokiej atrakcyjności tereny leśne z największym obszarem leśnym w zachodniej części Berlina Grunewald i nadwodne, z liczącym ponad 100 lat kąpieliskiem plażowym Wannsee, największym tego typu obiektem w Europie.

Istotne dla utrzymania ciągłości zielonych przestrzeni, ale także ze względów kompozycyjnych i ekologicznych, są liczne aleje śródmiejskie i bulwary oraz urządzone zielone przestrzenie wewnątrz kwartałów i niewielkie skwery.

Zielone przestrzenie publiczne Berlina oferują nie tylko relaks i wypoczynek⁴, ale także liczne atrakcje kulturalne. Dotyczy to zarówno historycznych, jak i współczesnych założeń. Na uwagę zasługują odbywające się w lecie na terenie parku Tiergarten koncerty w Ogrodzie Angielskim czy koncerty muzyki pop w Domu Kultur Świata. Wysokim poziomem artystycznym i zainteresowaniem cieszą się koncerty muzyczne w Gärten der Welt, i Britzer Garten. Liczną widownię mają przedstawienia teatralne na scenie w Natur-Park Schöneberger Südgelände.

W obowiązującym planie rozwoju przestrzennego Berlina i w strategii jego rozwoju⁵, mocno podkreśla się potrzebę wykorzystania ogromnego zielonego potencjału miasta oraz jego wzbogacenia i rozwinięcia.

2. Zarys systemu zieleni Berlina

Uwarunkowania przyrodnicze w różny sposób i w różnym stopniu wpływały na kształtowanie struktury przestrzennej Berlina⁶. Historyczne relacje pomiędzy terenami otwartymi, a zabudowanymi można prześledzić na licznie zachowanych mapach i planach.

Przykładem planu o szczególnie wyraźnie zarysowanym zielonym systemie, jest tzw. „Jansen-Plan”⁷ z 1910 roku (il. 1). Powstał on w okresie, kiedy coraz wyraźniej rysowała się potrzeba poszerzenia granic Berlina, wynikająca z konieczności wyznaczenia nowych terenów pod różnego rodzaju zainwestowanie⁸. Zaproponowany w planie Jansena, kształt terenów zieleni stał się kanwą do stworzenia zielonej struktury Berlina, zapisanej w planie Wagnera z 1929 roku⁹. Plan Wagnera zakładał stworzenie dwóch zielonych pierścieni. Pierwszy, wewnętrzny, miał otoczyć centralną najbardziej zainwestowaną część miasta, drugi,

³ Powierzchnia parku to 52 ha, jego budowę zainicjował Peter Joseph Lenn'e w 1840 r. Najstarsza część parku powstała w latach 1846–1848.

⁴ Około 2,5 mln mieszkańców miasta mieszka w odległości 500 m od dostępnych pieszo terenów zielonych.

⁵ Strategie Stadtlandschaft Berlin, Senatsverwaltung für Statentwicklung und Umwelt, Berlin 2012.

⁶ W historii kształtowania się terenów zieleni miejskiej Berlina wyróżnia się pięć okresów: do 1870, 1870–1920, 1920–1948, 1948–1990, 1990 – do czasów współczesnych.

⁷ Jansen – Plan 1910 (Landesarchiv Berlin), autor: arch. Hermann Jansen.

⁸ W 1920 r. powstaje Wielki Berlin. W jego obszar zostały włączone: 7 miast, 59 gmin wiejskich, 27 majątków ziemskich. Obszar miasta zwiększył się z 66 km² do 878 km², a liczba mieszkańców wzrosła z 1,9 mln do 3,8 mln. Miasto zostało podzielone na 20 okręgów administracyjnych. W momencie ponownego zjednoczenia w 1990 r. było 23 dzielnice. Z dniem 01.01.2001 r. zmniejszono liczbę dzielnic do 12.

⁹ *Generalfreiflächenplan (Koeppen – plan) 1929* (Archiv Senatsverwaltung für Stadtentwicklung).

zewewnętrzny, miały tworzyć tereny lasów, parków, łąk i pól. Zieleń zewnętrznego pierścienia miała przenikać do wnętrza struktury miejskiej poprzez promieniście prowadzone pasma.

Wyraźnie widoczne jest odniesienie do tej koncepcji w zaproponowanym sposobie kształtowania systemu terenów otwartych współczesnego Berlina¹⁰. System ten utworzono na bazie dwóch współśrodkowych zielonych pierścieni i dwóch głównych zielonych osi, przecinających się w centralnej strefie miasta¹¹ (il. 2).

Zewnętrzny pierścień tworzą tereny parków regionalnych. W obszarze metropolitalnym Berlina funkcjonuje osiem parków regionalnych¹². Powierzchnia tych parków to ponad 2000 km², z czego 80% ich terenu zajmują lasy i tereny rolne. Użytkowanie, zagospodarowanie i kierunki rozwoju terenów leżących w granicach parków, zależą od władz lokalnych. W przypadku każdego z parków promowane są działania zmierzające do rozwoju bogatej oferty rekreacyjno-wypoczynkowej, przy równoczesnej ochronie i promocji wartości przyrodniczych i kulturowych obszaru. Zieleń parków regionalnych, tworząca zewnętrzny zielony pierścień, przenika do wnętrza miasta zieloną strukturą alei, różnej wielkości założeń parkowych, skwerów oraz ciągami zieleni stanowiącej naturalną obudowę cieków wodnych.

Drugi, współśrodkowy, wewnętrzny zielony pierścień w zasadniczej części budują różnej wielkości śródmiejskie założenia parkowe i cmentarze w większości powstałe jako efekt realizacji planu Wagnera z 1929 roku¹³.

W omawianej koncepcji zaproponowano także dwie zasadnicze zielone osie, przecinające się w rejonie parku Tiergarten. Są to: oś wschód–zachód, dla której kanwą stanowi pradolina Sprewy, a także oś północ–południe, której przebieg rysuje m.in. na długości 19 km koryto rzeki Panke, wpływającej w obszar miasta od strony północno-wschodniej, i fragment Tetlowkanal przy południowej granicy Berlina. Zielone pasmo północ–południe zasługuje na szczególną uwagę ze względu na swoje wyjątkowe usytuowanie. W śródmiejskim obszarze miasta zielony pas północ–południe obejmuje tereny Spreebogenpark¹⁴ w dzielnicy rządowej, park Tiergarten, parki Henriette-Hertz i Tilla Durieux Park w zespole Potsdamer Platz¹⁵, sięgając poprzez rewitalizowane tereny pokolejowe „Gleisdreieck”, terenów Natur-Park Schöneberg Südgelände¹⁶ w dzielnicy Tempelhof Schöneberg (il. 3).

Na kanwie koncepcji zielonych osi i pierścieni Berlina powstał projekt „20 grüne Hauptwege”. Celem projektu było stworzenie łatwo dostępnych i czytelnych w przestrzeni miejskiej zielonych dróg. Potrzebę utworzenia zielonych połączeń pomiędzy poszczególnymi zielonymi elementami struktury miejskiej a terenami zewnętrznymi zapisano już w dokumencie planistycznym z 1994 roku¹⁷. Realizację projektu rozpoczęto w roku 2004. Obecnie z planowanych 550 km długości dróg zrealizowano 470 km. „Zielone

¹⁰ Współczesna koncepcja kształtowania terenów otwartych Berlina została zapisana w planie zagospodarowania przestrzennego (Flächennutzungsplan Berlin 1994), który został sporządzony dla zjednoczonego Berlina i zaczął obowiązywać od 1 lipca 1994 r. Najnowsze zmiany w planie pochodzą z 26 września 2013.

¹¹ Landschaftsprogramm. Artenschutzprogramm. Ergänzung 2004. Senatsverwaltung für Stadtentwicklung, Berlin 2004, s. 4.

¹² Są to: Naturpark Barnim, Regionalpark Krämer Forst, Regionalpark Barnimer Feldmark, Regionalpark Müggel – Spree, Regionalpark Flutgrabenaue, Regionalpark Teltow Park, Regionalpark Potsdamer Havelseen, Regionalpark Döberitzer Heide.

¹³ Ponad 80% projektów przewidzianych do realizacji w planie z 1994 r. zlokalizowanych w wewnętrznym i zewnętrznym zielonym pierścieniu Berlina zostało zrealizowanych lub jest w trakcie realizacji.

¹⁴ Spreebogenpark, proj. Stadt Landschaften, N. Koehel, J. Liehr, realizacja w roku 2005.

¹⁵ Henriette-Hertz Park, proj. DS Landscape Architects i Shlomo Koren. Projekt jest wynikiem konkursu z 1995 roku realizacja w roku 2002, pow. 1 ha. Tilla Durieux Park, proj. DS Landscape Architects, realizacja w roku 2003 pow. 2,5 ha.

¹⁶ Park o pow. 18 ha, oddany do użytku w 2000 r., powstał na terenach kolejowych czynnych w latach 1875–1952. W części parku utworzono rezerwat o pow. 3,9 ha. Proj. ARGE PlanLand, 1996–1999.

¹⁷ Flächennutzungsplan Berlin 1994 r. Senatsverwaltung für Stadtentwicklung Berlin.

drogi” odgrywają istotną rolę w zielonej strukturze miasta, jako łączniki uczyniają zielony system miasta i sprzyjają jeszcze pełniejszemu jego wykorzystaniu do celów rekreacyjnych i wypoczynkowych, są także ważnym elementem kompozycyjno – funkcjonalnym układu miejskiego.

Szczególne miejsce w zielonej strukturze Berlina zajmują cztery zielone drogi: Nord-Süd-Weg i Spreeweg/Berliner Urstromtal oraz „Innerer Parkring” i „Tiergartenring”. Każda z wymienionych powyżej dróg przecina w obszarze śródmiejskim miasta dwie drogi tworzące współśrodkowe zielone pierścienie: „Innerer Parkring” i „Tiergartenring”.

Poszczególne elementy budujące tę spójną, zieloną przestrzeń miasta, powstawały w różnym czasie, różny jest ich sposób zagospodarowania, użytkowania i rola w przestrzeni miasta, również ta symboliczna. Najnowszą przestrzenią publiczną w zielonej strukturze Berlina jest Park am Gleisdreieck¹⁸.

3. Park am Gleisdreieck

Park am Gleisdreieck leży na granicy dwóch dzielnic – Kreuzberg i Schöneberg i jest efektem rewitalizacji obszaru pokolejowego o pow. 26 ha (il. 4). W czasie działań wojennych II wojny światowej tereny kolejowe „Gleisdreieck” uległy zniszczeniu. Z dawnego zespołu dworcowego ocalał tylko fragment jednego z budynków, w którym obecnie mieści się Niemieckie Muzeum Techniki. Po wojnie odcinek linii kolejowej przechodzący przez teren Gleisdreieck został zamknięty zarówno dla ruchu pasażerskiego, jak i towarowego, tereny kolejowe powoli zamieniały się w nieużytek. W latach 70. powstała koncepcja zabudowy tego zdegradowanego terenu. Projekt spotkał się jednak ze zdecydowaną krytyką mieszkańców Berlina, szczególnie zamieszkujących sąsiadujące z terenami pokolejowymi zespoły mieszkaniowe. Dopiero po ponad trzydziestu latach udało się wybrać koncepcję na zagospodarowanie tego niezwykle atrakcyjnie położonego w przestrzeni miejskiej Berlina terenu, która uzyskała ogólną akceptację. Była to koncepcja projektowa, która zwyciężyła w konkursie rozstrzygniętym w 2006 roku. Zwycięski projekt zakładał przekształcenie terenów pokolejowych na park publiczny. Od początku powstawania parku mieszkańcy uczestniczyli w jego projektowaniu, zgłaszając swoje propozycje i pomysły, z których wiele zostało zrealizowanych.

Park am Gleisdreieck¹⁹ składa się z dwóch części wschodniej (Ostpark) i zachodniej (Westpark). Zgodnie z założeniami projektantów ma to być „park dwóch prędkości”, co zostało zrealizowane poprzez propozycje różnorodnego użytkowania przestrzeni i sposobu jej zagospodarowania. Są tu miejsca wydzielone sprzyjające kontemplacji i obcowaniu z przyrodą umożliwiające wyciszenie oraz takie, które dają możliwość wspólnych różnorodnych aktywności. Tereny z minimalną ingerencją projektową w ich środowisko przyrodnicze i kulturowe, a także takie, które są precyzyjnie zaprojektowane i zrealizowane z dbałością o szczegóły. Wschodnia część parku przypomina o przeszłości, stąd w jej przestrzeni wiele elementów świadczących o historii tego miejsca. Ta część parku to także przestrzeń przyrody. Część zachodnia to współczesność, aktywność: sport, rekreacja, place zabaw, miejsca do wypoczynku na rozległych trawnikach.

Te dwie części parku rozdziela linia kolei dalekobieżnej Berlin-Lipsk. Pomimo istniejącej bariery funkcjonalnej obie części parku postrzega się jako spójną całość, a samą linię kolejową jako integralną część założenia parkowego. Istotną rolę odgrywa sposób zaprojektowania obszaru stykowego, w tym interesujące co zaprojektowane nadziemne przejście.

¹⁸ Gleisdreieck (niem.) – określenie trójkątnego układu torów. Rozwiązanie stosowane w komunikacji torowej w początkach XX w. Na omawianym terenie w krótkim czasie po oddaniu do użytku zlikwidowane ze względów bezpieczeństwa i zamienione na rozwiązanie dwupoziomowe.

¹⁹ Proj. Atelier Loidl Landschaftsarchitekten und Stadtplaner, Berlin.

Jako pierwsza, we wrześniu 2011 r., została otwarta, wschodnia część parku o pow. 17 ha. W tej części parku wyraźnie dominuje przyroda i elementy świadczące o przeszłości kolejowej tego terenu (il. 5). Szeroka aleja prowadząca w głąb parku od strony Yorckstraße przecina właśnie taki „opanowany przez przyrodę” teren gęsto porośły drzewami i krzewami wykorzystującymi każdą wolną przestrzeń na torowiskach. Po prawej stronie alei wśród drzew stoi ledwie widoczny dawny budynek nastawni. W jego kierunku prowadzą wzrok drewniane „bale-ławki” zachęcające do odpoczynku na zaprojektowanym wśród zieleni peronie. Z peronu widać tory historycznej kolei biegnące na północ, w kierunku budynku mieszczącego Niemieckie Muzeum Techniki. W jego sąsiedztwie zaprojektowano główny plac, z trybunami i sceną. To miejsce koncertów, przedstawień teatralnych, spontanicznie organizowanych imprez i działań artystycznych.

Po północnej stronie placu przebiega szeroka betonowa aleja. To ślad po przechodzącej tędy, widocznej w pochodzącym z 1862 r. planie Jamesa Hobrechta, głównej osi rozwoju południowej części Berlina „Generalszug”. We współczesnej strukturze miasta oś ta jest nadal czytelna w przebiegu Gneisenastraße i Bülowstraße. Przechodząc z placu aleją w kierunku zachodnim, po przekroczeniu torów historycznej kolei, mijamy tereny sportowe i wybudowane w ich sąsiedztwie trybuny. Aleja dochodzi do zachodniej granicy parku, przecinając biegnący tędy ciąg rowerowy, który prowadzi wzdłuż granicy parku od Yorckstraße w kierunku Potsdamer Platz. W tym rejonie, w sąsiedztwie jednego z nielicznie zachowanych dawnych budynków kolejowych, mieszczącego obecnie funkcję gastronomiczną (il. 6), zostały zrealizowane tereny sportowe i skate park o pow. 1300 m². Skate park został zaprojektowany przy aktywnym udziale przyszłych użytkowników. To dzięki ich sugestiom w przestrzeni parku znalazły się elementy umożliwiające wykonywanie nawet najbardziej skomplikowanych ewolucji. Dla tych, którzy preferują jednak jazdę na prostych odcinkach, przygotowano w przestrzeni parku drogi o gładkiej asfaltowej nawierzchni.

W centralnej części parku pozostawiono rozległą łąkę „Kreuzberger Wiese”. Zielona przestrzeń łąki z nielicznymi drzewami jest ulubionym miejscem wypoczynku, szczególnie rodzin z małymi dziećmi. Graniczy ona od wschodniej strony ze zlokalizowanymi wśród zieleni terenami o różnorodnym przeznaczeniu w tym terenami sportowymi i placami zabaw. Na szczególną uwagę zasługuje w tej części parku zielona przestrzeń, określana jako „Przestrzeń doświadczenia natury”. To szczególnie plac zabaw, oddany do użytku w 2009 r., przestrzeń zrealizowana według dziecięcych pomysłów i przeznaczona dla dzieci w wieku 6–12 lat (młodsze mogą tutaj przebywać tylko pod opieką dorosłych). W momencie powstania było to jedyne tego typu miejsce w Berlinie. To teren doświadczeń, twórczych działań, odkryć, wynikających z kontaktu z różnorodnymi elementami środowiska przyrodniczego. Można tutaj budować szalasy z gałęzi, przy sprzyjającej pogodzie brodzić w wodzie wypełniającej niewielkie zagłębienia terenu o piaszczysto-gliniastym podłożu lub budować przez nie przeprawy z gałęzi. Zachowany naturalny charakter obszaru z roślinnością ruderalną, skupiskami drzew i krzewów, stwarza znakomity klimat do różnych zabaw, a także do obserwacji i poznawania świata roślin i zwierząt. Teren ten graniczy z zieloną przestrzenią oddaną do użytku przedstawicielom różnych narodowości – Ogrodem Międzykulturowym „Różany Zapach”. Ogród stworzony na wzór amerykańskich „Community Gardens” był pierwszym tego typu ogrodem w Berlinie, z założenia miejscem odpoczynku, integracji społeczności lokalnych, elementem tożsamości. W 2011 r. projekt parku uzyskał srebrną nagrodę Urban Quality Award.

Druga zrealizowana część Parku am Gleisdreieck (Westpark) została oddana do użytku w maju 2013 r. Charakterystyczne dla tej części parku są duże otwarte zielone przestrzenie i rozległe widoki, w tym roztaczające się stąd niepowtarzalne widoki w kierunku obszarów śródmiejskich Berlina z dominantą budynków biurowych w zespole Potsdamer Platz (il. 7).

Podobnie jak we wschodniej części również tutaj centralną część założenia zajmuje zielona płaszczyna łąki, „Schöneberger Wiese”. Ponad nią w dwóch miejscach przechodzą stalowo-betonowe konstrukcje dwóch estakad berlińskiego metra. Na poziomie terenu w odróżnieniu od wschodniej części parku nie pozostawiono żadnych artefaktów kolejowych. Łąkę z pojedynczymi nowo zasadzonymi drzewami

przecinają ciągi pieszo-rowerowe. Szczególną rolę odgrywa ciąg przebiegający w kierunku północ-południe wzdłuż zachodniej granicy parku, w sposób czytelny łączy on zlokalizowane w jego sąsiedztwie różne tereny przeznaczone do sportu, rekreacji czy zabawy.

Spośród nich szczególnie dużym zainteresowaniem użytkowników parku cieszą się place zabaw i tereny sportowe zlokalizowane w rejonie Kurfürstenstraße (il. 8) i pod estakadą U-Bahn. Ich kształt, lokalizacja i zagospodarowanie są efektem współpracy z dziećmi i młodzieżą w ramach organizowanych warsztatów dotyczących projektowania obiektów sportowych i placów zabaw. Natomiast wynikiem współpracy projektantów z lokalną społecznością, a w szczególności z właścicielami sąsiadujących z terenami parku ogródków działkowych, jest pomysł utworzenia „Ogrodu w ogrodzie”. Polegał on na zachowaniu i włączeniu terenów ogrodów działkowych w przestrzeń parku, oraz stworzeniu placu targowego, który stał się miejscem spotkań, wizytówką miejskiego ogrodnictwa. Powstała nowa kameralna przestrzeń publiczna, dająca możliwość nabycia produkty wyhodowane w ogrodach lub odpoczynku w zlokalizowanej w sąsiedztwie niewielkiej kawiarence.

Zaprojektowane w przestrzeni parku wielofunkcyjne place sportowe i place zabaw, rozległe przestrzenie trawiaste, drewniane tarasy w sąsiedztwie piaszczystej plaży stwarzają znakomite warunki do wypoczynku i zabawy. O szczególnym klimacie tej części założenia parkowego decyduje także roślinność. Precyzyjnie dobrane i zestawione gatunki roślin stwarzają wrażenie, że mamy do czynienia z naturalnym ekosystemem.

W kwietniu 2013 r. po południowej stronie wschodniej części parku Gleisdreieck rozpoczęto realizację jego kolejnego fragmentu²⁰. Ze względu na kształt zajmowanego terenu tę część parku nazwano „Park im Flaschenhals”. Projekt rewitalizacji obejmuje tereny pokolejowe pomiędzy Yorckstraße a Monumentenstraße o łącznej pow. 5,5 ha. Połączenie tych terenów z już zrealizowaną częścią parku nastąpi poprzez „zielone wiadukty kolejowe” nad Yorckstraße. W projekcie parku szczególną uwagę zwrócono na utrzymanie charakteru przestrzeni związanej z podróżą, ruchem, przemijaniem, stąd zachowanie i wyeksponowanie w koncepcji artefaktów kolejowych. W tym przypadku szczególne miejsce przyznano wspomnianym XIX-wiecznym mostom kolejowym nad Yorckstraße²¹. Zakończenie realizacji tej inwestycji oraz realizowanego w sąsiedztwie zielonego ciągu Nord-Süd-Grünzug doprowadzi do stworzenia ciągłego, zielonego korytarza łączącego przestrzenie publiczne w zespole Potsdamer Platz, z terenami Natur-Park-Schöneberg Südgelände. W skali systemu zieleni miejskiej oddanie do użytku tych inwestycji uczyni ostatecznie zieloną oś północ-południe, jak wspomniano wcześniej niezwykle istotną ze względu na swoje usytuowanie w strukturze miejskiej.

W przypadku przestrzeni publicznych bardzo ważna jest ich dostępność. Pewne ograniczenie w dostępności przestrzeni omawianego parku występuje od jego strony wschodniej i południowej. Wynika ono z wyniesienia terenu tej części parku w stosunku do terenów otaczających o 3–4 metrów. Rozwiązaniem tego problemu są ciekawie zaprojektowane pochylnie i schody prowadzące do parku od strony Yorckstraße i Möckernstraße. Zaslужują one na uwagę zarówno ze względu na formę, zastosowaną kolorystykę, jak i użyte do ich budowy materiały.

Teren zarówno wschodniej, jak i zachodniej części parku jest łatwo dostępny z przystanków komunikacji miejskiej S-Bahn i U-Bahn. Część zachodnia parku z dworca U-Bahn Gleisdreieck, część wschodnia od strony Anhalter Bahnhof oraz od południa z dworca U-Bahn i S-Bahn przy Yorckstraße. Bezpieczny i atrakcyjny sposób dotarcia do parku zapewnia także czytelna sieć powiązań pieszych i rowerowych. Najbardziej uczęszczane pieszo-rowerowe wejście do części zachodniej parku prowadzi od strony Schöneber-

²⁰ Realizację tej części parku planowano na lata 2009–2014.

²¹ Budowę mostów rozpoczęto w 1875 r. Łącznie wybudowano 45 mostów, do dziś przetrwały 33 mosty, z czego 10 jest nadal czynnych. Zachowały się także żeliwne kolumny Hartunga, wspierające mosty, charakterystyczne dla ówczesnych obiektów kolejowych.

ger Ufer, z rejonu Potsdamer Platz. Droga ta jest fragmentem drogi Nord-Süd-Weg, jednej z 20 głównych zielonych dróg Berlina.

Realizacja tak dużego założenia parkowego, jakim jest Park am Gleisdreieck, o tak bogatym i zróżnicowanym programie użytkowym, była możliwa m.in. dzięki środkom finansowym z budżetów inwestorów realizujących inwestycje w zespole Potsdamer Platz, w ramach realizowania tzw. polityki kompensacji przyrodniczej.

4. Wnioski

Idea zrównoważonego rozwoju realizowana w przestrzeni miast przejawia się nowym spojrzeniem na projektowanie, użytkowanie i zarządzanie przestrzenią miejską. Jednym z jej przejawów jest obecnie tworzenie zielonych przestrzeni publicznych i sieci ich powiązań, działających nie tylko w skali miasta, ale także w skali regionu. Tworzenie tej zielonej struktury wymaga projektowania zintegrowanego, możliwego w warunkach ciągłości polityki przestrzennej. Właśnie o projektowanie zintegrowane, wysoką jakość przestrzeni miejskich, rozpatrywanie miast jako ekosystemów, właściwe zarządzanie przestrzenią, skutkujące zachowaniem równowagi środowiska apelują twórcy Europejskiej Karty Planowania – Barcelona 2013.

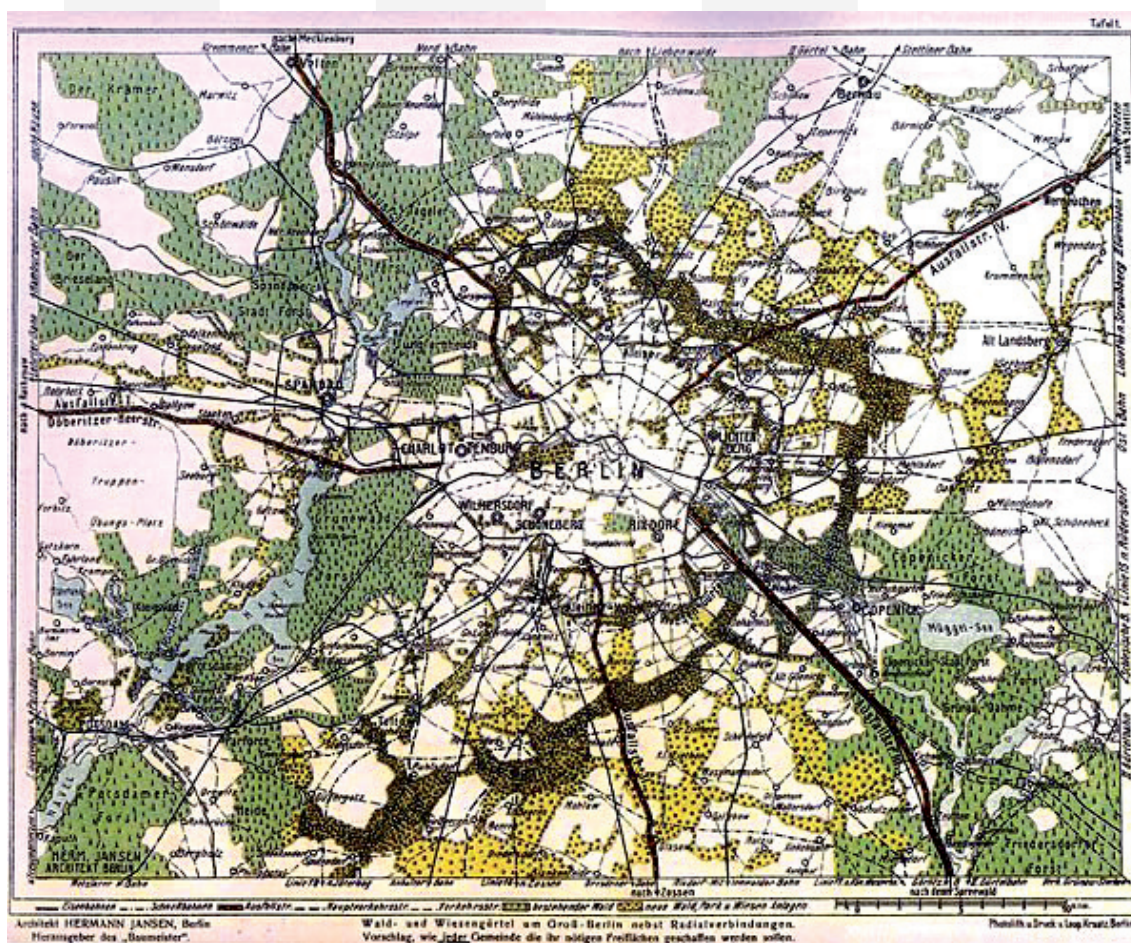
Zarówno działania projektowe, jak i realizacje, z jakimi mamy do czynienia w okresie ostatnich 20 lat w przestrzeni miejskiej Berlina, są znakomitą przykładem takiej odpowiadającej współczesnym potrzebom odpowiedzialnej i twórczej postawy. Berlin jest także potwierdzeniem, że możliwa jest promocja miasta przez zieleń i tworzenia zielonych struktur miejskich przy znaczącym udziale mieszkańców, świadomych ich wartości i potrzeby ich tworzenia.

W sposób szczególny należy także podkreślić, że na ostateczny efekt uzyskanych rozwiązań przestrzennych Berlina mają istotny wpływ uwarunkowania prawne i funkcjonujące w Niemczech procedury planistyczne. W przypadku przebudowy i integracji przestrzeni miejskiej Berlina, a w sposób szczególny kształtowania zielono-wodnej struktury miasta, znaczące jest porozumienie senatów Miasta Berlina i Landu Brandenburgii dotyczące koordynacji działań planistycznych. Pozwala ono na tworzenie i wdrażanie projektów ciągłych struktur miejskich, mających swoją kontynuację w przestrzeni metropolitalnej.

References/Literatura

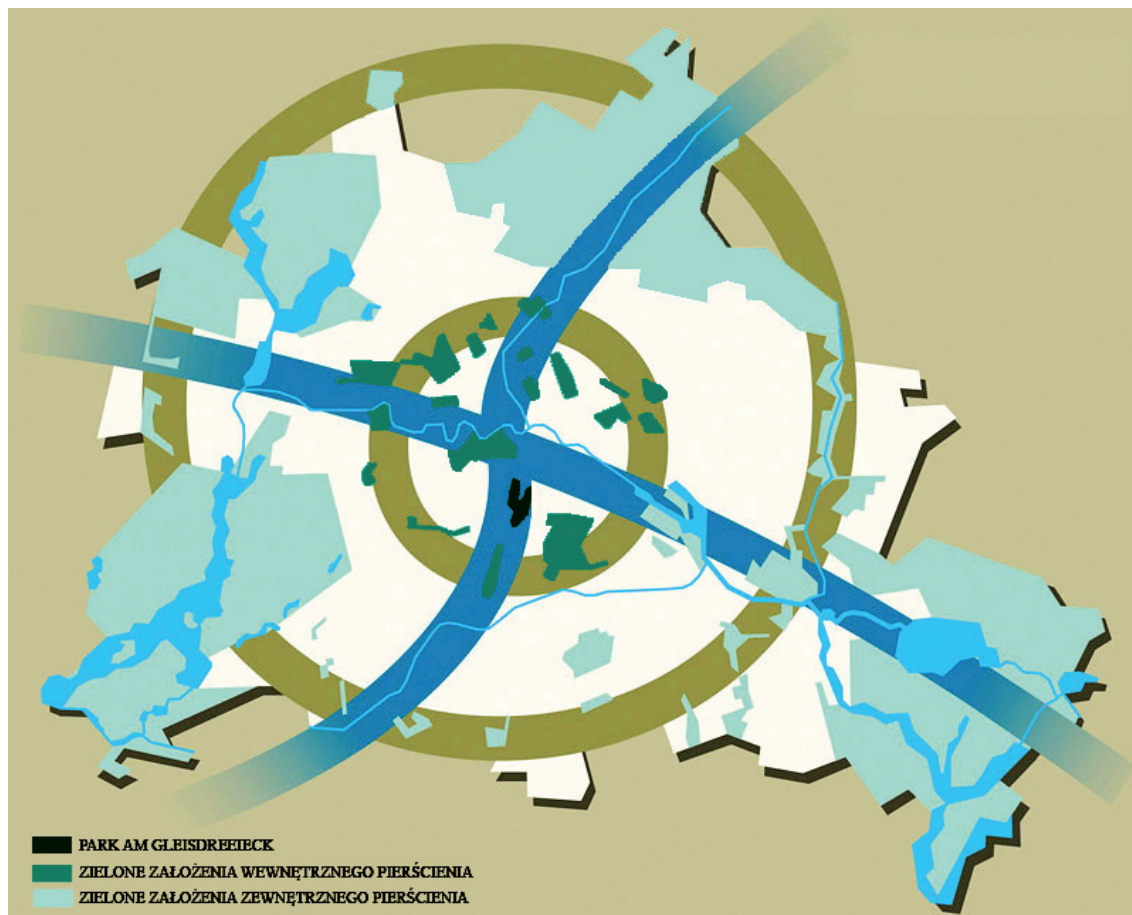
- [1] Agenda Terytorialna dla Unii Europejskiej, *W stronę Bardziej Konkurencyjnej i Zrównoważonej Europy Zróżnicowanych Regionów*, Uzgodniona podczas nieformalnego spotkania w sprawie rozwoju i spójności terytorialnej, Lipsk 2007.
- [2] *Europejska Karta Planowania. Barcelona 2013. Wizja Miast i Regionów – Terytoriów Europy w XXI wieku. Europejska rada Urbanistów*, Tłumaczenie na język polski J. Sztachman.
- [3] *Flächennutzungsplan Berlin 1994* (wersja z 12 listopada 2009, GVBI.S.2666, najnowsza wersja po zmianach z 26 września 2013r., GVBI.S.2070), Senatsverwaltung für Stadtentwicklung Berlin.
- [4] *Gesetz zum Schutz, zur Pflege und zur Entwicklung der öffentlichen Grün- und Erholungsanlagen (Grünanlagengesetz – GrünanlG)* vom 24. November 1997 (GVBI.S.612), zuletzt geändert durch §15Abs.1 des Gesetzes vom 29. September 2004 (GVBI.S.424).
- [5] *Landschaftsprogramm. Artenschutzprogramm – Ergänzung 2004*, Senatsverwaltung für Stadtentwicklung, Berlin, Juni 2004.

- [6] *Landschaftsprogramm Artenschutzprogramm 1994, Begründung und Erläuterung*, Senatsverwaltung für Stadtentwicklung und Umweltschutz-Abteilung III.
- [7] *Skorygowana wersja Nowej Karty Ateńskiej 2003 i Europejskiej Karty Planowania – z dodatkowym tekstem dotyczącym planowania przestrzennego w Europie*, ECTP-CEU grudzień 2012, Tłumaczenie na język polski J. Sztuchman.
- [8] *Stadtentwicklungskonzept Berlin 2030. Statusbericht*, Senatsverwaltung für Stadtentwicklung und Umwelt Abteilung Stadt-und-Freiraumplanung. Berlin, April 2013.
- [9] *Strategie Stadtlandschaft Berlin (natürlich urban produktiv)*, Senatsverwaltung für Stadtentwicklung und Umwelt. Berlin, Oktober 2012.



III. 1. „Jansen Plan” z 1910 r., Herman Jansen (source: Senatsverwaltung für Stadtentwicklung und Umwelt, Stadtgrün)

II. 1. „Jansen Plan” z 1910 r., Herman Jansen (wg Senatsverwaltung für Stadtentwicklung und Umwelt, Stadtgrün)



III. 2. Park am Gleisdreieck on the background of the system of open spaces of Berlin (prepared by U. Nowacka-Rejzner, source: Landschaftsprogramm. Artenschutzprogramm. Ergänzung 2004)

II. 2. Park am Gleisdreieck na tle systemu terenów otwartych Berlina (oprac. U. Nowacka-Rejzner, wg Landschaftsprogramm. Artenschutzprogramm. Ergänzung 2004)



III. 3. Green public spaces creating north-south stripe in the central area of Berlin: 1 – Spreeborgenpark, 2 – Park Tiergarten, 3 – Henriette-Hertz-Park, 4 – Tilla Durieux Park, 5 – Park am Gleisdreieck (Westpark), 6 – Park am Gleisdreieck (Ostpark) (prepared by U. Nowacka-Rejzner, source: Senatsverwaltung für Stadtentwicklung und Umwelt. Stadtmodelle – Digitale Innenstadt)

II. 3. Zielone przestrzenie publiczne tworzące pas północ-południe w obszarze śródmiejskim Berlina: 1 – Spreeborgenpark, 2 – Park Tiergarten, 3 – Henriette-Hertz-Park, 4 – Tilla Durieux Park, 5 – Park am Gleisdreieck (Westpark), 6 – Park am Gleisdreieck (Ostpark) (oprac. U. Nowacka-Rejzner, wg Senatsverwaltung für Stadtentwicklung und Umwelt. Stadtmodelle – Digitale Innenstadt)



Ill. 4. Park am Gleisdreieck – scheme: 1 – sports grounds and playgrounds, 2 – Beach with wooden platform, 3 – “Garden in the garden”, 4 – Beach with volleyball field, 5 – Schöneberger Wiese, 6 – sports areas with platforms, 7 – main square of the eastern part of the park, 8 – skatypark, 9 – “Kreuzberger Wiese”, 10 – playground “Space created to experience” of nature, 11 – the intercultural Rosenduftgarten “Rose Scent Garden”, 12 – „Generalszug”, 13 – main bicycle trail Berlin–Lipsk, 14 – course of historical railway route, 15 – railway line (prepared by U. Nowacka-Rejzner, source: Grün Berlin GmbH, Park am Gleisdreieck)

Il. 4. Park am Gleisdreieck – schemat: 1 – tereny sportowe i place zabaw, 2 – plaża z drewnianymi trybunami, 3 – „Ogród w ogrodzie”, 4 – plaża z boiskami do siatkówki, 5 – Schöneberger Wiese, 6 – tereny sportowe z trybunami, 7 – główny plac wschodniej części parku, 8 – skatypark, 9 – „Kreuzberger Wiese”, 10 – plac zabaw „Przestrzeń doświadczania natury”, 11 – Ogród międzykulturowy „Różany Zapach”, 12 – „Generalszug”, 13 – główny szlak rowerowy Berlin–Lipsk, 14 – przebieg torów historycznej kolei, 15 – linia kolei dalekobieżnej (oprac. U. Nowacka-Rejzner, wg Grün Berlin GmbH, Park am Gleisdreieck)



III. 5. Park am Gleisdreieck (Ostpark). Railway artifacts remaining in the space of the park (photo by U. Nowacka-Rejzner, 2013)

II. 5. Park am Gleisdreieck (Ostpark). Pozostawione w przestrzeni parku artefakty kolejowe (fot. U. Nowacka-Rejzner, 2013)



III. 6. Park am Gleisdreieck (Ostpark). An old railway building – currently occupied by a restaurant (photo by U. Nowacka-Rejzner, 2013)

II. 6. Park am Gleisdreieck (Ostpark). Dawny budynek kolejowy – obecnie mieszczący funkcję gastronomiczną (fot. U. Nowacka-Rejzner, 2013)



III. 7. Park am Gleisdreieck (Westpark). Recreational areas – in the background are the office buildings of Potsdamer Platz (photo by U. Nowacka-Rejzner, 2013)

II. 7. Park am Gleisdreieck (Westpark). Tereny rekreacyjne – w tle widoczne budynki biurowe w zespole Potsdamer Platz (fot. U. Nowacka-Rejzner, 2013)



III. 8. Park am Gleisdreieck (Westpark). Playground in the Kurfürstenstraße area (photo by U. Nowacka-Rejzner, 2013)

II. 8. Park am Gleisdreieck (Westpark). Plac zabaw w rejonie Kurfürstenstraße (fot. U. Nowacka-Rejzner, 2013)